

Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny 2013, Nr 3

Piotr Szukalski
Instytut Socjologii
Uniwersytet Łódzki
pies@uni.lodz.pl

Małżeństwa binacjonalne

Termin małżeństwa binacjonalne oznacza zarejestrowany związek, zawarty przez obywateli dwóch różnych państw. Małżeństwa zawierane z cudzoziemcami są rodzajem wskaźnika otwartości społeczeństwa na kontakty z innymi krajami, pośrednio informując również o skali długotrwałej emigracji lub imigracji, prowadzącej do możliwości wystąpienia trwałej, intymnej więzi pomiędzy obywatelami dwóch państw.

Od roku 1996 GUS publikuje corocznie szczegółowe dane odnośnie do państw, z obywatelami których Polki i Polacy zawierają związki małżeńskie. Jednak w tym przypadku poczynić należy dwie uwagi. Po pierwsze, za małżeństwo z cudzoziemcem uznaje się małżeństwo zawarte z osobą zamieszkałą na stałe poza granicami Polski (w efekcie, jeśli małżeństwo takie zostaje zawarte przez 2 osoby zamieszkałe poza granicami Polski na stałe, związek taki jest eliminowany ze szczegółowych tablic GUS). Po drugie, w różnych latach GUS stosował różne kryteria odnośnie do minimalnej liczebności małżeństw według kraju pochodzenia drugiego współmałżonka, po przekroczeniu której upubliczniane są dokładne dane. Stąd w rzeczywistości bardziej szczegółowe analizy odnoszą się do najpopularniejszych „kierunków” znajdowania przez polskich obywateli życiowych partnerów.

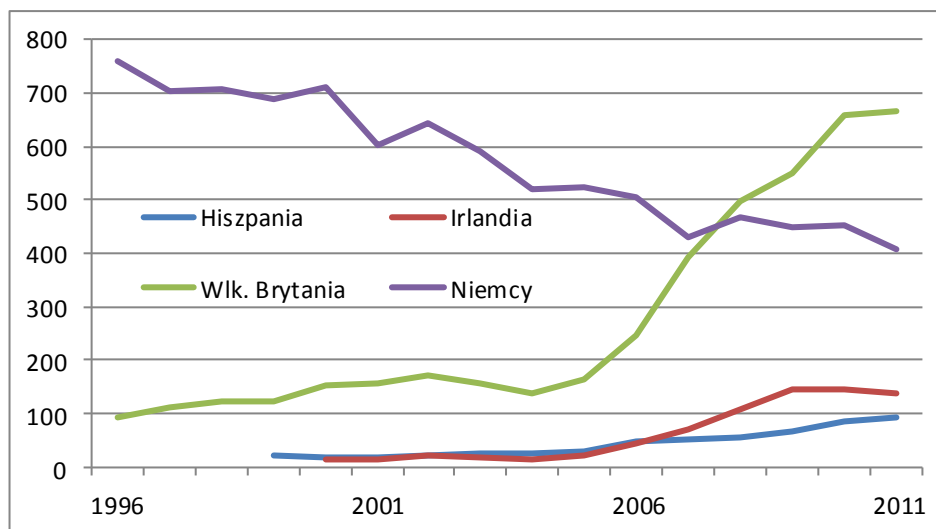
W trakcie ostatnich kilkunastu lat liczba małżeństw binacjonalnych wprawdzie rosła od 3154 w 1996 r., osiągając pierwsze maksimum w 2004 r. (4080), potem nieco zmniejszyła się, po czym w roku 2009 osiągnęła kolejne maksimum (4120), by w następnych latach nieco się zmniejszyć (w roku 2011 3318 małżeństw z cudzoziemcami). Małżeństwa Polek i Polaków z cudzoziemcami odpowiadały za niewielką część ogółu rejestrowanych związków, mieszcząc się w badanych okresie w przedziale 1,5-2,1% ogółu małżeństw zawieranych w Polsce, osiągając maksimum w 2004 r. Generalnie, przeważały małżeństwa kobiet, stanowiąc od 56,9% do 79,2% ogółu rejestrowanych związków, przy czym o ile pod koniec lat 1990. odsetek ten malał, osiągając najniższy poziom w roku 2003 (wystąpiła wówczas rekordowa liczba małżeństw Polaków z mieszkankami Ukrainy), o tyle w ostatnich latach frakcja ta szybko się podnosi.

W przypadku analizy krajów pochodzenia partnerów polskich obywateli, zaobserwować można bardzo dużą zmienność ważności poszczególnych obszarów geograficznych w badanym czasie, odzwierciedlającą zarówno zmienne intensywność i kierunki migracji Polek i Polaków, jak i atrakcyjność Polski jako kraju potencjalnego osiedlenia się. Generalnie, widoczne są następujące zmiany, zazwyczaj bardziej widoczne w przypadku małżeństw zawieranych przez Polki z cudzoziemcami:

po pierwsze, wzrost znaczenia w pierwszej dekadzie XXI w. państw, w których bardzo wzrosły strumienie osiedlających Polaków w tym okresie – a zatem Irlandii, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii; wzrost ten jest bardzo znaczący, w przypadku Irlandii odnotowywane ostatnio liczby nowo zawieranych małżeństw są ponad 10-krotnie wyższe niż miało to miejsce w połowie lat 1990., zaś w przypadku Wielkiej Brytanii, choć wzrost był tylko 7-krotny, kraj ten stał się w ostatnich latach najpopularniejszym obszarem „pozysku” partnerów życiowych, zdecydowanie wyprzedzając dominujące wcześniej Niemcy – rys. 1;

Rysunek 1

Zmiany liczby małżeństw zawieranych przez Polki i Polaków z mieszkańcami
wybranych państw Europy Zachodniej w latach 1996-2011

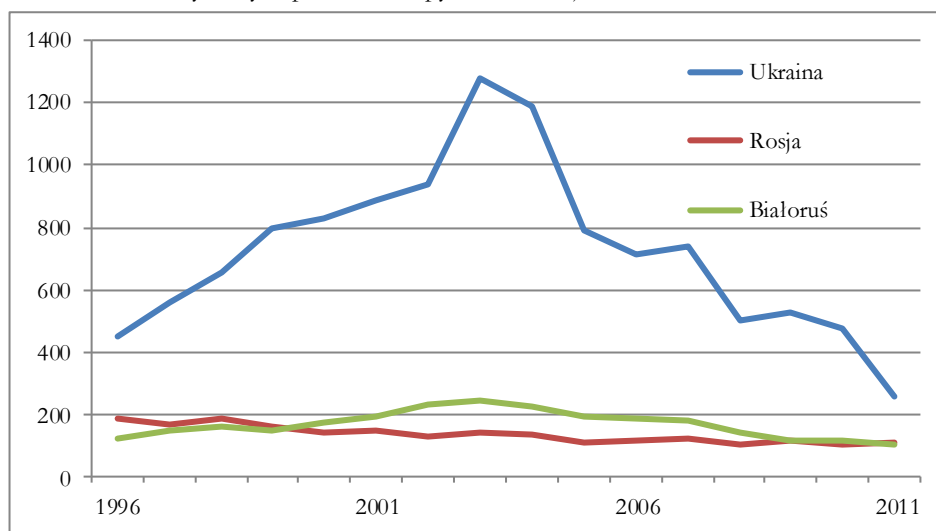

Źródło: dane GUS publikowane w *Rocznikach Demograficznych* z odpowiednich lat

po drugie – spadek znaczenia najbliższych nam obszarów Europy Środkowo-Wschodniej (słowiańskie kraje b. ZSRR), odzwierciedlający zarówno słabsze kontakty z tym regionem, jak i niższą atrakcyjność Polek i Polaków dla mieszkańców słowiańskich państw posowieckich, w sytuacji łatwiejszej możliwości podróżowania po całej Europie – rys. 2;

Rysunek 2

Zmiany liczby małżeństw zawieranych przez Polki i Polaków z mieszkańcami
wybranych państw Europy Wschodniej w latach 1996-2011

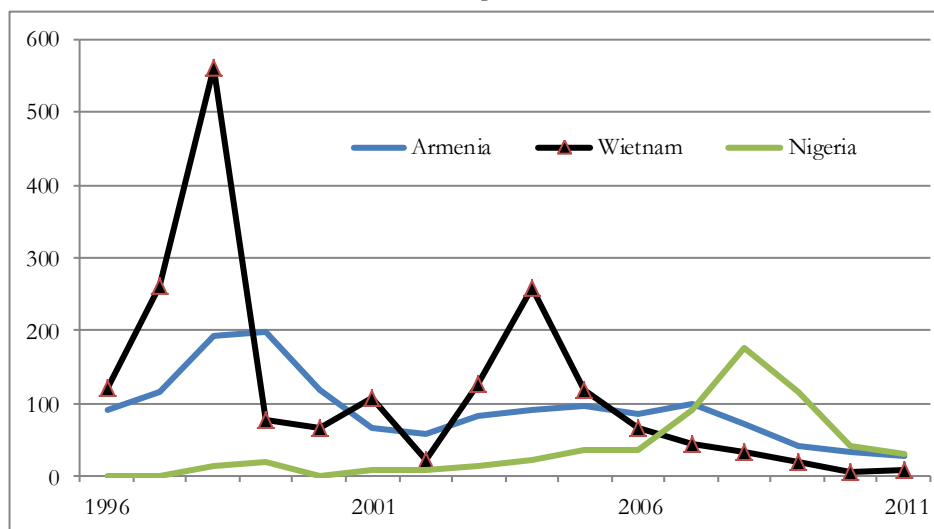
Źródło: dane GUS publikowane w *Rocznikach Demograficznych* z odpowiednich lat

po trzecie – okresowy wzrost znaczenia państw „egzotycznych”, dla obywateli których małżeństwo z Polką/Polakiem oznaczać może możliwość uzyskania prawa do stałego pobytu w Polsce i w UE (np. Wietnam, Armenia, Nigeria – co przekłada się na bardzo dużą zmienność liczby małżeństw zawieranych z obywatelami tych państw¹) – zob. rys. 3.

¹ Znakomitym przykładem jest w tym przypadku Wietnam, w przypadku którego różnica pomiędzy latami o największej a najmniejszej liczbie małżeństw jest jak 40:1.

Rysunek 3

Zmiany liczby małżeństw zawieranych przez Polki i Polaków z mieszkańcami Armenii, Wietnamu i Nigerii w latach 1996-2011

Źródło: dane GUS publikowane w *Rocznikach Demograficznych* z odpowiednich lat

Wśród ogółu zawieranych małżeństw binacjonalnych ewidentnie dominują te zawierane przez Polki z mężczyznami zamieszkującymi na stałe poza granicami naszego państwa. W tym przypadku krajami, które są najpopularniejszymi kierunkami pozyskiwania męża, są Niemcy i Wielka Brytania, przy czym w ostatnich latach to drugie państwo zajmuje pierwszą pozycję. Zdecydowanie na poniższej liście (tab. 1) – zawierającej informacje o państwach, z których mieszkańcami zawarto w analizowanym okresie przynajmniej 400 małżeństw – dominują kraje europejskie, zaś w okresie ostatnich lat wręcz tylko państwa wchodzące w skład UE – tab. 1.

Tabela 1

Małżeństwa Polek z „cudzoziemkami” w latach 1996-2011 według krajów ich pochodzenia

Kraj	Ogólna liczba małżeństw	Odsetek ogółu małżeństw binacjonalnych (w %)	Liczba małżeństw w badanym okresie	
			Minimalna	Maksymalna
Armenia	957	2,5	16	140
Austria	484	1,2	16	44
Belgia	594	1,5	28	48
Białoruś	414	1,1	16	40
Francja	1256	3,2	61	108
Hiszpania	556	1,4	17	85
Irlandia	729	1,9	12	138
Kanada	602	1,5	13	69
Niderlandy	1485	3,8	73	131
Niemcy	7759	19,9	384	698
Nigeria	592	1,5	8	175
Rosja	497	1,3	19	53
Stany Zjednoczone	1699	4,4	54	153
Szwecja	443	1,1	23	47

Turcja	628	1,6	13	77
Ukraina	2061	5,3	46	251
Wielka Brytania	4014	10,3	92	628
Wietnam	1012	2,6	13	251
Włochy	2013	5,2	86	209

Źródło: dane GUS publikowane w *Rocznikach Demograficznych* z odpowiednich lat

Z kolei, w przypadku małżeństw polskich obywateli z „cudzoziemkami” widoczny jest inny, dominujący kierunek pochodzenia życiowych partnerów – tab. 2. Wyraźnie dominują związki zawierane z obywatelkami państw słowiańskich b. ZSRR, z których pochodzi 55% ogółu żon Polaków zawierających związki małżeńskie w latach 1996-2011, przy czym zdecydowanie najważniejszym państwem była Ukraina. Jednak w ostatnich kilku latach dynamicznie zmniejsza się znaczenie małżeństw z Ukrainkami, Białorusinkami i Rosjankami po apogeum odnotowanym w latach wokół polskiego wstąpienia do UE.

Tabela 2

Małżeństwa Polaków z „cudzoziemkami” w latach 1996-2011 według krajów ich pochodzenia

Kraj	Ogólna liczba małżeństw	Odsetek ogółu małżeństw binacjonalnych (w %)	Liczba małżeństw w badanym okresie	
			Minimalna	Maksymalna
Armenia	390	2,1	11	71
Białoruś	1662	8,8	87	206
Brazylia	103	0,5	<3	25
Bulgaria	112	0,6	<5	22
Kanada	117	0,6	<5	18
Kazachstan	129	0,7	6	23
Litwa	313	1,7	13	41
Moldowa	119	0,6	<5	16
Niemcy	632	3,4	25	82
Republika Czeska	112	0,6	5	15
Rosja	1171	6,2	76	142
Rumunia	103	0,5	6	15
Stany Zjednoczone	284	1,5	8	40
Ukraina	7583	40,3	214	1031
Wielka Brytania	216	1,1	5	44
Wietnam	658	3,5	6	310

Źródło: dane GUS publikowane w *Rocznikach Demograficznych* z odpowiednich lat

Pomijając następne w kolejności Niemcy, pojawiają się jeszcze dwa kraje mające 2-3-procentowe udziały – Armenia i Wietnam. W ich przypadku zaobserwować można – jak już wcześniej wspomniano – bardzo dużą zmienność. W przypadku tak Wietnamu, jak i Armenii druga połowa lat 1990. była okresem najwyższych liczb zawieranych małżeństw, odzwierciedlając chęci i możliwości legalizowania pobytu w Polsce, choćby za pomocą „papierowego małżeństwa”. Z kolei mieszkańcy Nigerii „uaktywnili się” dopiero w końcówce pierwszej dekady XXI w.

Od roku 2002 dostępne są również dane odnośnie do rozkładu przestrzennego małżeństw binacjonalnych. W tym przypadku domniemywać należy, iż częstość małżeństw Polek i Polaków z cudzoziemcami odzwierciedlać będzie pośrednio zarówno skalę emigracji,

wskazującą na zróżnicowaną w województwach siłę działania czynników wypychających (przede wszystkim poziom bezrobocia i wynagrodzeń) i przyciągających (rozmiar i jakość sieci społecznych w krajach wyjazdów), jak i atrakcyjność osiedleńczą poszczególnych regionów (tj. ich zdolność do przyciągania imigrantów) – tab. 3.

Tabela 3

Małżeństwa binacionalne w Polsce w latach 2002 i 2011 według województw

Region	2002				2011			
	Liczba małżeństw	Małżeństwa binacionalne jako % ogółu małżeństw			Liczba małżeńs tw	Małżeństwa binacionalne jako % ogółu małżeństw		
		Ogółem	Miasto	Wieś		Ogółem	Miasto	Wieś
Dolnośląskie	362	2,7	2,8	2,3	337	2,2	2,5	1,5
Kujawsko-pomorskie	132	1,3	1,6	0,7	153	1,4	1,6	1,0
Lubelskie	215	1,8	2,2	1,5	195	1,6	2,0	1,2
Lubuskie	128	2,9	3,2	2,3	85	1,6	1,7	1,5
Łódzkie	170	1,3	1,7	0,7	179	1,4	1,9	0,7
Małopolskie	231	1,4	2,0	0,8	247	1,3	1,9	0,8
Mazowieckie	680	2,6	3,2	1,5	590	2,1	2,8	1,0
Opolskie	93	2,0	2,3	1,5	91	1,7	2,1	1,4
Podkarpackie	203	1,8	2,6	1,3	157	1,3	1,6	1,1
Podlaskie	155	2,6	3,2	1,8	93	1,5	1,7	1,2
Pomorskie	235	2,1	2,5	1,3	204	1,7	2,1	0,8
Śląskie	259	1,1	1,2	0,8	365	1,4	1,6	1,0
Świętokrzyskie	102	1,4	1,6	1,2	88	1,3	1,8	0,8
Warmińsko-mazurskie	122	1,7	1,8	1,5	104	1,4	1,6	1,0
Wielkopolskie	233	1,3	1,9	0,6	270	1,4	1,9	0,8
Zachodniopomorskie	232	3,0	3,4	2,0	160	1,9	2,2	1,1
Polska	3552	1,9	2,3	1,2	3318	1,6	2,0	1,0

Źródło: Baza Demografia, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/>

Generalnie, w Polsce występuje bardzo duże zróżnicowanie przestrzenne częstości zawierania związków binacionalnych. Częściej występują one wśród ludności miast, przede wszystkim tych największych (stolice województw), niż w przypadku ludności wiejskiej. W analizowanych latach występowała dwukrotna różnica pomiędzy regionami o ekstremalnych częstościach małżeństw binacionalnych. Obszary Polski Południowo-Wschodniej odznaczają się niższą skłonnością do zawierania interesującego nas typu związków. Nieco częściej występują one na terenach dawnych Ziem Odzyskanych, choć jedynie województwa dolnośląskie oraz mazowieckie wyraźnie wyróżniają się *in plus*, jeśli idzie o częstość małżeństw binacionalnych. W przypadku województwa mazowieckiego sytuacja kształtuje się pod wpływem miasta stołecznego (w roku 2011 60% ogółu zawartych w tym regionie małżeństw binacionalnych miało miejsce w mieście posiadającym co najmniej 100 tys. mieszkańców – ponieważ poza Radomiem warunek taki spełnia tylko Warszawa, może założyć, iż zostały one w zdecydowanej większości zawarte w stolicy).